

Філіппова Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
nina.filippova@nuos.edu.ua

ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК БАЗА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано необхідність формування фонових знань перекладача як основи його перекладацької діяльності. Особлива увага приділяється значенню цього аспекту процесу перекладу спеціальних текстів.

Ключові слова: переклад, фонові знання, спеціальні тексти.

Значення фонових знань для розуміння і перекладу текстів сьогодні не викликає сумнівів, але роль фонових знань як найважливішого фактора для розуміння тексту перекладачем і для самого процесу перекладу вивчена ще недостатньо. Взагалі інтерес до феномену фонових знань як екстралінгвістичного компонента комунікації виник у середині ХХ століття, але тема залишається актуальною, тому що всі філологічні спеціальності пов'язані з формуванням перекладацької компетенції, одним з компонентів якої є формування фонових знань. На жаль, цьому аспекту підготовки філологів-фахівців сьогодні не приділяється великої уваги, а особливості текстів засобів масової інформації не проаналізовані з точки зору зв'язку фонових знань, хоча вони найбільш затребувані в сучасному світі і відіграють найважливішу роль у створенні інформаційного впливу і маніпулювання.

Термін «фонові знання» трактується в спеціальній літературі неоднозначно. В радянській і вітчизняній науці це поняття досліджувалося, в основному, в контексті навчання іноземних мов або лінгвокраїнознавства, і крім терміну «фонові знання» використовується термін «фонова інформація». На Заході це поняття зацікавило спеціалістів у зв'язку з навчанням грамотності (як ерудиції в цілому), а серед термінів, які номінують це поняття називають

background knowledge, common knowledge, common ground. Найбільш вживаними залишаються терміни «фонові знання» і background knowledge для називання екстралінгвістичної інформації, яка необхідна для успішної інтеракції між комунікантами, оскільки як адресанти, так і адресати знають цю деяку кількість реалій, релевантних для глобального світу.

В першу чергу, фонові знання виявляються вирішальним фактором для адекватного перекладу спеціальних і медіатекстів. Медіатексти взагалі мають інтернаціональний характер і орієнтовані на інтернаціональних адресатів, оскільки значна кількість медіатекстів носить інтернаціональний характер, а тобто можна виділити наявність універсальних фонових знань, які пов'язані з глобальними політичними, економічними, культурними, освітянськими, спортивними, технологічними подіями, новинами і представляються єдиною глобальною мовою в світі – англійською (International English). Напевно, необхідно було б зробити статистичний, компонентний і контент-аналіз вербальних засобів репрезентації фонових знань на матеріалі суцільної виборки з найбільш репрезентативних періодичних видань (напр. журнал «The Economist» або газета «The Times»). Аналіз, звичайно, треба провести, використовуючи відомі концепції стосовно знання в цілому і методів класифікації реалій, які використовуються в лінгвокраїнознавстві.

Попередній аналіз дозволив виявити, що найбільш універсальними знаннями для медіатекстів є знання з таких галузей, як політична географія, політичний устрій сучасних країн, базові знання ринкової економіки, сучасні тенденції розвитку культури.

Серед універсальних екстралінгвістичних знань про політику можна виділити знання про реальну дійсність (організації, події, персоналії, місця).

Цікаво, що фонові знання про явища культури (фольклору, мистецтва, музики, телебачення) складають досить незначний відсоток і використовуються для підсилення ефекту емоціонального впливу (напр., заголовки, вступ, висновки). Відповідно мовні засоби для таких фонових знань можна приблизно розподілити на такі групи: 1) терміни (*global warming*); 2) персоналії (*Theresa May*); 3) номени (*BBC*); 4) ідеологеми (*radical Islamists*); 5) політичний устрій

(*House speaker*); 6) усталені асоціації (*green cities*); 7) номени для актуальних подій («*orange revolution*»).

Функціонування медіатекстів передбачає відображення дійсності, її інтерпретацію, коментар, оцінку і, навіть, вплив на свідомість (суспільну і індивідуальну) за допомогою концептів, які відображають системи цінностей. Інформаційна модель розгортається таким чином: 1) вибір фактологічного матеріалу; 2) інтерпретація подій; 3) створення образу; 4) стереотипізація образу; 5) формування контексту. Напевно, сила впливу залежить від фонових знань адресата вже на етапі селекції фактологічного матеріалу. Базою інтерпретації подій є коментар, точка зору, оцінка, які дозволяють створити образ, а потім стереотипизувати його. Лінгвістичне конструювання дійсності, особливо, для вираження об'єктивної і суб'єктивної модальності у контексті вивчається досить інтенсивно: для англомовного середовища це описано найбільш детально. Наведемо декілька прикладів: по-перше, на граматичному рівні використання ефекту пасивізації (*passivization*); по-друге, на лексичному рівні використання слів і словосполучень з оціночною конотацією або лексичних стилістичних прийомів; по-третє, на синтаксичному рівні використання синтаксичних стилістичних засобів.

Взагалі діапазон лінгвістичних засобів в медіатестах надзвичайно широкий, включає майже весь спектр лінгвістичних прийомів, але вплив залежить від фонових знань перекладача. Наприклад, із структурної точки зору такі мовні засоби можна розподілити на однослівні і багатослівні: виявилось, що однослівні номінації представлені приблизно лише 3-5% від загальної кількості. Багатослівні номінації представлені словосполученнями і навіть реченнями. Словосполучення виявляються, в основному, усталеними моделями (напр., *N+of+Adj.+N – a settlement of the Palestinian problem*). Попереднє спостереження дозволило побачити таку тенденцію: чим більш відома політична чи економічна подія, тим коротшим стає словосполучення чи речення, тому що в «залишковій» структурі зберігається тільки ядерна інформація (кумулятивна функція мови), а тобто це створює додаткові проблеми декодування смислів у перекладі.

Наступний прагматичний етап аналізу пов'язаний з порадами, які стосуються використанням різних перекладацьких прийомів. Наприклад: *primaries* перекладається як *приймеріз* (транслітерація) або *попереднє голосування для того, щоб висунути кандидатів для виборів від своїх партій* (описовий переклад). Перекладач може навіть використати культурологічний коментар.

Слід зазначити ще одну специфіку проблеми формування фонових знань – це проблема міжкультурної комунікації, яка має місце навіть в процесі спілкування представників різних етносів, які розмовляють етнодіференцуючими варіантах однієї мови (напр., British English і American English), тобто в українсько-англійському перекладі не можна не звертати увагу на те, що *graduate* означає «*випускник середньої школи*» (АЕ), «*випускник вищої школи*» (ВЕ – а випускник середньої школи це – *school leaver*), *instructor* (викладач вищої школи) – *teacher* (викладач вищої школи). Соціолінгвістична обумовленість таких аналогових лексичних одиниць повинна враховуватися, коли текст перекладається українською або російською мовами [1; 2; 3]. Якщо перекладач зустрічається із специфічною формою, яка закріплена за конкретним предметом або явищем в житті якогось народу і пов'язана з окремими об'єктами або явищами цього народу, то у перекладі імпліцитна фонові інформація в семантиці таких одиниць експлікується шляхом додавання назви країни або міста: *Foreign Office* – Міністерство зовнішніх справ Об'єднаного Королівства, *State Department* – Держдепартамент США; *Foreign Secretary* – міністр зовнішніх справ Об'єднаного Королівства; *State Secretary* – міністр національної безпеки США; *Tube* – метро в Лондоні; *Metro* – метро в Вашингтоні.

Отже, фонові знання, безсумнівно, є невід'ємною частиною процесу комунікації, а тому повинні бути виділені в окремий компонент підготовки філологів і окремо враховуватися в описі необхідних компетенцій випускників – філологів.

References

1. Foster, B. 1970. The Changing English Language. Pelican Books.

2. McArthur, T. 2002. The Oxford Guide to World English. Oxford University Press.

3. Crystal, D. 2003. English as a Global Language. 2nd ed. Cambridge University Press.

Filippova N. M., Ph. D. of (Philology), Associate Professor, Professor NUS, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), nina.filippova@nuos.edu.ua

Background knowledge as a basic component of translating activity

The urgent necessity of forming the background knowledge of translators as the basis of translator's activity is considered. The top-priority importance of this aspect of translating process of special and technical texts is highlighted.

Key words: *translation, background knowledge, special texts.*